Universitetet som arbeids- og livsfellesskap

Taler	Dato	Sted
Lyder Brun	2 september 1940	Oslo

Omstendigheter
Universitetets årsfest

Med en menneskealders mellemrum er der hos oss skrevet to store universitetskantater: Bjørnsons «Lyset» fra vinteren 1893-94 og Olav Bulls «Ignis ardens» fra 1929. De er begge så omfangsrike at de med den musikk som er satt til dem, ikke kan fremføres ved våre årsfester. Men de er hver for sig en gave fra diktningen til Universitetet, fra kunsten til videnskapen, som nødig skulde gli ut av bevisstheten. La mig få lov til å peke på en betydningsfull samklang mellem de to ellers sterkt særpregede tankediktene.

- Bjørnsons kantate åpnes med en hymne som bæres frem av det store kor; ikke til lyset, men til lysets kilde. Det heter i de første strofene:

Ophavs ophav, lysets kilde,
du som tender alle sole,
du som sår i alle hjerner -
tanker stråler, tanker slukkes,
verdner åpnes, verdner lukkes -
inn i nytt din lysflod siver,
du som er og var og bliver.

Ophavs ophav, lysets kilde,
første tanke om ditt tilvær
slog den første lysets strime
over veiene vi vandre;
evig fulgtes de av andre.
Det å ane dig gav evne.
Det å tenke lys var lyset.

Siden gir kantaten et storlinjet utsyn over åndslivets utviklingsgang i vår kulturkrets; fra antikken gjennem middelalderen ned til renessansen og nytiden.

I grasiøse og rolige rytmer skildres her rikdommen i det gamle Grekenlands skjønnhetsverden, harmonien i dets tankeverden. Og op mot dette lyse billede stilles det strenge alvor og den høie higen i Israelsfolkets historie:

Et folk hvis land var åpen vei,
tre store folks erobringsvei,
et litet folk i kamp og nød
med øie på den visse død,
de lærte tidlig søke
en høi're kraft - en høi're kraft -
som deres kunde øke .

Den fant de og blev Herrens folk,
de store menn hans strenge tolk.
Gjør ene det som Herren vil,
der er ei nogen annen til.
Han er ei din alene,
men verdens Gud - men verdens Gud -
snart alle folk ham tjene.

I denne sammenheng føies også Kristi komme inn. Og dei heter om kristentroens gjennembrudd og seier gjennem nederlag.

Ei lære var det, liv sprang ut,
en nyskapt verden, liv i Gud,
og solen i den: kjærlighet
til ham som døden for oss led.
For ham igjen de døde.
Halleluja! - Halleluja!
så sang de ham imøte.

Men i det siste avsnittet, som fører ned til nutiden og speider ut mot fremtiden, glir kantaten ut i den samme overspente utviklingsoptimisme og den samme blåøiede forventning om opfinnelsenes undermakt som Bjørnson kort efter gav

uttrykk for i slutningsscenen av Over Ævne II, gjennem Credo's og Spera's barnlige fremtidsdrømmer. Det svarer til den sekularisering - på norsk: verdsliggjørelse - som preget kulturutviklingen i det 19. århundres annen halvdel, og hvis bitre frukter vi enda lider under. Først i den aller siste, skjønne strofe retter diktet sig igjen op. Den kaller til troskap mot lyset, men uten å finne tilbake til åpningshymnens religiøse tone.

- Vidt forskjellig fra Bjørnsons er Olav Bulls dikt. Det er refleksjonspoesi av meget tungt kaliber; mettet - for ikke å si overmettet - med enkeltheter fra moderne naturerkjennelse og utviklingslære. I et første avsnitt skildres verdens og jordens tilblivelse, ut fra den frie elektrisiteten. I det annet og siste antydes gjennem en lang rekke eksempler verdensforklaringens og livstydningens møiefulle vei fra de første dristige forsøk til sammenkjedningen av det tålmodig opsamlede, stadig voksende iakttagelsesstoff til almenlover i den rene tenkning.

Men blandt disse tanketunge, ikke sjelden også dunkle strofene fortjener de to som åpner og avslutter kantatens annen del, en særskilt opmerksomhet. Det heter først:

Som prestene på trappepyramiden
tok stjernevarsler over Babylon,
har verdens vise leiret sig langs siden
av stoffsystemet, med sin topp i ånd.
Dér teller ikke trappetrinnets høide -
de grubler alle, over gåten bøide.

Og til sist, efterat vi gjennem de mange forskjellige forskningsområdene er nådd frem til den filosofiske, historiske og naturvidenskapelige enhetstenkning:

Men filosofen, elskeren av tanken,
historiens, stoffets forsker med sitt funn,
fornemmer bevende et sus bak skranken
av videnskapens kongelige lund
som hvisker at naturen er en avgrunn -
men Gud er grunn!

Med disse ordene som i likhet med åpningshymnen hos Bjørnson bæres frem av koret, slutter kantaten. De bringer svaret på de vises grublen, løsningen av deres

gåte.

- Men for oss reiser sig her spørsmålet om hvordan vi som lyttere og eftertenkere personlig skal stille oss til det religiøse innslaget som de to kantatene er felles om, og som er den enes første og den annens siste ord.

Skal vi slå oss til ro med en rent litterær vurdering og stillferdig lempe det religiøse over i det estetiske, skjønt vi godt vet at religionen hører hjemme i livet, i eksistensen? Eller har vi rett til å skyve det hele til side som en poetisk hyldning til religionen som ikke godt kunde undgås i et åndshistorisk utsyn av det omfang som en universitetskantate må eller bør bringe?

Efter min mening vilde ingen av delene være fyldestgjørende eller forsvarlig. Et dikterverk har krav på å bli bedømt efter sitt åndsinnhold, ikke bare efter sin form og sin stemning. Og det religiøse har, både når det møter oss i livet og på åndsmektig måte gjenspeiles i diktningen, krav på å bli tatt alvorlig.

Hvis vi overhodet lytter efter innholdet av de to diktene - og ikke bare lar ordene og tonenes musikk bære det forbi - bør vi ikke kunne overhøre den minnelse som diktningen her gir tenkningen om religionens og den religiøse søkens plass i historien og i livet - også i tenkningens historie og liv. Og allerede i denne minnelse, men enda meget mere i den åndelige krise som vi i vår tid med eller mot vår vilje dras inn i, ligger et kall til å tenke - og tenke personlig - over Universitetets og den humane kulturs forhold til den åndsmakt som ved Universitetet særlig er representert av Det teologiske fakultet og de kristne studentersammenslutningene, men som i like grad vender sig til alle fakulteter, alle studenter, ja alle mennesker.

Hvad er Universitetet? Hvad er det bestemt til å være?

Ordet universitas blev i de lærde høiskolers eldre tid brukt om selve det personlige samfund av lærere og studerende som dengang - likesom ennu ved de engelske college-universitetene -- både arbeidet, bodde og levet sammen. Og denne ordets oprinnelige mening rummer i virkeligheten et høit ideal som det ved begynnelsen av et nytt universitetsår kan være grunn til å stanse op ved.

Universitetet er ikke lærerne alene eller studentene alene, men fellesskapet mellem dem. Og dette fellesskapet er først og fremst et arbeidsfellesskap - nemlig

mellem lærere som driver selvstendig videnskapelig forskning, og studenter som virkelig studerer, d. v. s. unge mennesker som gjennem en videnskapelig underbygget undervisning blir vakt til selvtenkning og rustet til førstehåndsarbeide og dermed til virkelig forståelse og prøvelse av det stoff som de arbeider med, lærernes undervisning deri innbefattet.

For begge parter kan denne forening av forskning og undervisning føre til spenning og konflikt mellem forskjellige interesser og hensyn. Mange universitetslærere føler sig ved en altfor stor undervisnings- og eksamensbyrde hemmet i sitt videnskapelige arbeide. Adskillige studenter synes omvendt at universitetets undervisning er altfor videnskapelig og ønsker en enklere, mere skolemessig oplæring som fortere kan føre over i det praktiske liv. Men den dobbelthet som preger Universitetets opgave og arbeide, er allikevel ingen organisasjonsfeil. Den er uttrykk for en dyp tanke som har stått sin prøve i mange land og gjennem hundrer av år, og som Universitetet ikke kan opgi uten å opgi sig selv.

Mange nettop av dem som lenge har fått arbeide ved Universitetet vil også av lykkelig erfaring kunne vidne, at just møtet med de stadig nye studenterflokkene og hvad de har kunnet bringe med sig av levende interesse og pågangsmot, av samhug og kritikk, har vært en høi personlig verdi for dem og en hjelp til både i undervisning og forskning å bevare sinnet friskt. En mekanisk pensumbegrensning og det blotte pensumpugg må ganske visst uundgåelig trekke universitetsarbeidet nedover og gjøre det trivielt. Men omvendt virker en våken studenterungdoms friske blikk og personlige erkjennelsestrang i høi grad stimulerende - det være sagt særlig til de nye studenter som vi idag hilser velkommen ved Universitetet. Og de studenter som fra først av, ja kanskje i hele studentertiden, ikke riktig forstår universitetsstudienes betydning, bør vite at mange av deres forgjengere senere i livet har lært å skatte hvad disse ungdomsårene ved Universitetet har hatt å si for deres utvikling til selvstendig tenkende og arbeidende menn og kvinner.

- Men nu skulde fellesskapet mellem lærere og studenter gjerne også i vår tid være noe av et livsfellesskap. Kan det lykkes, vil det åpenbart ha stor betydning for den almene ånds- og karakterdannelse som Universitetet også skul de formidle, ved siden av og sammen med den strengt faglige utdannelse. Men unektelig er det under våre forhold meget vanskelig å få det til. Ikke bare på grunn av tidens travelhet og fart, det store studentertall, de knappe økonomiske

forhold. Men også som en følge av den nyere tids vidtdrevne spesialisering av alle videnskaper og studier.

Denne sterke opdeling av arbeidet er blitt uomgjengelig nødvendig for å kunne mestre det stadig voksende stoff og gjennemføre et grundig fagstudium. Men bare gode er dens følger ikke. Universitetet er forlengst i ferd med å opløse sig i en rekke selvstendige faginstitutter med liten eller ingen innbyrdes forbindelse. Og både lærere og studenter er godt på vei til å sprenges fra hinannen i grupper som har vanskelig for å bevare sammenhengen både med hinannen innbyrdes og med den almene kultur. Så meget nødvendigere er det for alle parter og for fellesskapet mellem dem at fagensidighet og avsperringstendenser blir motvirket ved innføining av den spesielle innsikt i et levende åndsinnhold av almen art.

Når det spørres om en slik almen innramning av spesialstudiene har filosofien en særlig opgave. Men en opgave som den bare kan løse hvis den ved siden av den nødvendige bearbeidelse av psykologien og logikken fører inn i de store tenkeres verdens- og livsanskuelser og i fortsettelse av deres arbeide søker å utvikle et allsidig helhetssyn på tilværelsen.

Også de andre videnskaps- og studiegrenene har imidlertid alle sine nærmere eller fjernere, helt åpenbare eller mere skjulte forbindelser med det almenmenneskelige. Disse forbindelser skulde i vår tid med flid opsøkes og betones; ikke forbigås i taushet eller glemmes.

Og når det gjelder fellesskap mellem lærere og studenter i andre, friere former - utenfor undervisningen og det faglige samarbeide - hvor meget har så ikke alle akademikere å samles om!

Vi kan tenke på vår hjemlige historiske arv som vi ikke noksom kan være takknemlige for, og de mange sociale opgaver som vi er kalt til å være med å fremme, ikke minst under den stilling vårt land i dette skjebneår er kommet i. Og vi kan tenke på alt som utgjør vår vesterlandske kulturs åndelige innhold, hele den sum av intellektuelle og estetiske, moralske og rettslige verdier og arbeidsmål som vi sammenfatter under uttrykket: det humane. På begge punkter trengs i vår tid ikke bare samling til felles tilegnelse og utnyttelse, men også samling til vern.

Det gjelder for oss at vi i følelsen av Universitetets ansvar for vårt folks fremtid

er med å verne og utbygge vår nasjonale egenart, ved troskap mot det som er vunnet, og ved ny åndelig innsats av verd både for oss og for andre. Og at vi samtidig undgår faren for en falsk nasjonalisme som fornekter det menneskelige til fordel for det folkelige og derved også fører det folkelige på avveier, ja leder selve fedrelandskjærligheten inn på et skjevt spor. Et virkelig universitetsfellesskap kan aldri se på det enkelte folk anderledes enn som et ledd i det større hele som heter menneskeslekten, folkenes samfund. Det må slå vinduene vidt op mot verden - og da heller ikke glemme å åpne det vindu som vender mot Jerusalem og den religiøse verdensbevegelse, det kristne fellesskap som er utgått derfra og har fått hjemsted også hos oss.

Hvor det kristne fellesskap er sig sin art og opgave bevisst, våker det vaktsomt over den enkeltes personlige frihet og ansvar; det er den rake motsetning til en kollektivisme som standardiserer de enkelte og sammenstuver dem til masse. Men samtidig har det en vidde og en varme som den Paulus vidner om når han utbryter: «Her er ikke jøde eller greker, mann eller kvinne; I er alle én i Kristus Jesus»; eller når han i dyp samklang med Jesu ord og liv og død forkynner tjenestens lov som loven i det kristne samfund: «Bær hverandres byrder og opfyll på den måte Kristi lov.» Og sin uovervinnelige indre styrke har det deri at det ikke har sin grunn i de kristne selv eller i noe i verden, men i Gud: «En ånd, en herre, en Gud som er alles far,» er det kristne løsen og kjenningsord.

Det er sant, dette kristne fellesskap er bare ufullkomment virkeliggjort på kristendommens egen grunn, i den kristne kirke - for ikke å tale om den såkalte «kristne verden» som både i den foregående og i denne verdenskrig har avsløret sin virkelige art. Men det er ikke sant at det bare er en idé, et ideal som svever over livet. Nei, det er også en virkelighet, et liv som har hevdet sig gjennem alle påkjenninger og stormer i 1900 år - og som skal hevde sig også gjennem det kjempesammenbrudd av menneskelig og mellemfolkelig samfølelse som vi nu oplever.

Det universitet som vil fremme et menneskelig livsfellesskap mellem lærere og studenter, kan motta meget gjennem det kristne fellesskap. Dette fellesskapet - på en gang personlig og universelt - er jo ikke noen forrett eller noe særeie for Det teologiske fakultet og de kristne studentersammenslutningene, hvor det alle dager og ikke minst i det siste har betydd meget. Det står åpent for alle. Og først og fremst har det bud til dem som skjønner at i den omveltningens tid som er kommet over oss, spørres det mere om nytt liv enn om nye former - men som

ikke vet hvorfra de skal hente den nye åndelige kraft.

*

Men nu må vi ikke over den oprinnelige og i sig selv innholdsrike bruk av ordet universitas glemme dets senere herskende og for oss fortrolige betydning: et lærdomssete som søker å samle alle videnskaper, hele den menneskelige viden og livsforståelse.

Alt middelalderens universiteter hadde i virkeligheten denne tendens mot en tankemessig enhetsforståelse av tilværelsen. De herskende videnskaper var dengang teologien og filosofien; den siste nærmest som en innledning til og hjelpevidenskap for den første. Men denne begrensning berodde på at teologien både efter tradisjon og arbeidsydelse var datidens universalvidenskap; de andre videnskaper lå enda betydelig efter i utvikling.

Efter det store gjennembrudd i renessanse- og reformasjonstiden og senere i oplysningstiden inntrådte det, som vi vet, en gjennemgripende forandring i dette. Alle de videnskaper som samlet sig om det juridiske, det medisinske og det filosofiske fakultet blev efterhånden frigjort fra det kirkeligteologiske overherredømme og oplevet et veldig opsving, som for det filosofiske fakultets vedkommende førte til en faktisk og ofte også organisasjonsmessig deling i et historisk-filosofisk og et matematisk-naturvidenskapelig fakultet. Men også for teologien oprant det en ny tid; særlig i de store kulturland og på de evangeliske kirkers grunn. Den lærte å stille sig prøvende til kirkens og sine egne tradisjoner og realistisk undersøkende til sin gjenstand: den kristne religion. Og under samarbeide med de andre videnskaper - deriblandt den almindelige religionshistorie som teologiske forskere har ydet vesentlige bidrag til og som til dels har fått plass i de teologiske fakulteter - utvidet den sin synskrets i alle retninger. Den hevdet derfor ikke bare sin gamle plass i universitets-organisasjonen, men også sin stilling som et nødvendig ledd i utforskningen av den verdens- og livshelhet som er all videnskaps gjenstand.

Den utvikling som her er berørt, har som almindelig kjent ikke fullbyrdet sig uten sterke brytninger og forsinkelselser - naturlig nok noe forskjellig i de forskjellige land og kirker.

Teologien må for sitt vedkommende dypt beklage at de andre videnskapers

frihet og selvstendighet har måttet arbeides og kjempes frem under megen misforstått motstand fra kirkelig og teologisk hold; under samme motstand har for øvrig også teologien selv måttet kjempe for sin egen videnskapelige frihet. Og hvad der er enda smerteligere: det kan ikke nektes at den religiøse tvil mangen gang har fått næring derved at en tradisjonell kirkelig eller teologisk kristendomsform er kommet i strid med sikre videnskapelige forskningsresultater eller med en mere fremskreden human moral.

På den annen side må det nok innrømmes at der også er øvet meget av misforstått kritikk og rettet mange uberettigede angrep på teologi, kirke og kristendom i de andre videnskapers eller i selve den videnskapelige tenknings navn. Det er bl.a. skjedd ut fra et ensidig mekanistisk-naturvidenskapelig videnskapsbegrep - uten tilstrekkelig opmerksomhet for at den enkelte videnskaps metode må avstemmes efter det virkelighetsområde som den skal undersøke; og uten skyldig hensyntagen til forskjellen mellem eksakt naturerkjennelse og konstruktiv verdens- og livsanskuelse. Eller det er skjedd ut fra den selsomme forestilling at den kristne tro d. v. s. livet i den kristne religion ikke skulde være en betingelse, men tvertimot en hindring for en kongenial forståelse av denne religion og for en prøvende gjennemtenkning av dens historiske uttrykksformer og strukturbestemmende innhold - som om den personlige utenforstående her skulde være bedre rustet.

Disse brytninger skal dog her bare være nevnt som bakgrunn for den gledelige kjensgjerning at de mere og mere har veket plassen for en ny følelse av sammenhørighet og skjebnefellesskap, ikke bare mellem de andre videnskaper og teologien, men også mellem tenkning og tro, universitet og kirke.

Er den almindelige videnskapelige frihet i vår tid truet, så er det åpenbart ikke fra kirkens eller teologiens side. Tvert imot: likesom universitetene oprinnelig fremgikk av kirkens dannelsesarbeide, og likesom før i tiden troens og videnskapens martyrer hver på sin vis har kunnet fremme åndslivets frihet, så vil universitetene nu og i fremtiden ha all grunn til å se på kirken som en forbundsfelle, så ofte det spørres om arbeide og kamp for ånds- og karakterdannelse overfor utvortesgjørelse og mekanisering, indre uavhengighet overfor ytre trykk, villighet og evne til å lide for den personlige overbevisnings og det frie ords rett.

Umiskjennelig synes det også at spenningen mellem tenkning og tro nu er

vesentlig mindre skarp enn for et par menneskealdre siden. Grunnen til denne avspenning ligger for en del deri at det både gjennem teologiens arbeide og ad livets egen vei er skapt større klarhet over den kristne tros vesen og innhold enn den intellektualistiske og tradisjonsbundne ortodoksi satt inne med. Men meget har det også betydd at de andre videnskaper - ikke minst naturvidenskapen - har fått sterkere kjenning av det verdens- og livsmysterium som skjuler sig for den rene tenkning, men åpenbarer sig for den totalinnstilling til tilværelsen som troen er.

Tanke og tro kan i stigende mon møtes i en bevende fornemmelse av det «sus» som Olav Bull talte om - en stille susen som for oss som for den gammeltestamentlige profet varsler Guds nærhet. Og i denne bevende fornemmelse ligger et tilknytningspunkt også for det kristne budskap: at den Gud som er verdens grunn, tillike er historiens herre og ut fra sin evige kjærlighets dyp har sendt Kristus som menneskelivets lys, bestemt til å oplyse alt som heter menneske.

Allikevel må vi sikkert regne med at motsetningen mellem personlig og samfundsmessig kristendom og en human idealisme som bare er mere eller mindre påvirket av kristne tanker og impulser, også i fremtiden vil vedbli å bestå både ved og utenfor universitetene. Innenfor den nyeste, såkalte «dialektiske» teologi - og for øvrig også tidligere på ortodokst og pietistisk hold - er denne motsetning endog blitt tilspisset således at humanisme og idealisme er blitt betraktet og bekjempet som kristendommens farligste fiender.

Den siste betraktning er dog selv en alvorlig villfarelse. Den gjendrives allerede ved den fruktbare vekselvirkning som der like siden kristendommens møte med hellenismen har vært mellem de to åndsstrømmene som Bjørnson med full grunn stillet ved siden av hinannen i sitt tilbakeblikk: arven fra Hellas og arven fra profetenes og Jesu fedreland. Og den står i direkte strid med den virkelige stilling i den religiøse og kulturelle krise som vi idag står midt oppe i, og som kaller både på kirkens og universitetenes innsats.

Kristendom og humanisme har først og fremst en felles front. Det gjelder overfor ånds- og Iivsretninger som den teoretiske og praktiske materialisme eller den teoretiske og praktiske seksualmonomani. Og det gjelder overfor all overbevisnings- og samvittighetstvang, all kollektivistisk fornektelse og nedvurdering av menneskets personlige verdighet.

Men ikke bare det. Det sanne, det skjønne og det gode peker alltid fremad og opad mot det hellige. Humanismen kan, når den besinner sig på sine siste forutsetninger og er tro mot sine egne idealer, bli en forberedelse for personlig og samfundsdyktig kristendom. Og kristendommen er på sin side både forpliktet og istand til å opta i sig all prøveholdig human sannhetserkjennelse og all edel menneskelighet. Der er mellem humanitet og kristendom et indre slektskap som dypest beror på at skapelsens, frelsens og fullendelsens Gud er en og den samme; og som gjør det berettiget og nødvendig å arbeide for utvikling av en kristen humanisme.

Dette slektskap var det Holberg og med dypere mening Grundtvig siktet til med slagordet: «Menneske først og kristen så». I vårt svenske broderland - Geijers og Hjärnes, Boströms og Wikners, Viktor Rydbergs og Nathan Söderbloms fedreland - har det lenge vært klarere erkjent og mere almindelig anerkjent enn hos oss. Det er ikke tilfeldig at der i Sverige for et par år siden har kunnet stiftes et «forbund for kristen humanisme», i pakt med rike tradisjoner i svensk historieskrivning, filosofi, diktning og kirkeliv. Heller ikke at der siden krigens utbrudd er skapt en kristelig-human bevegelse på bred basis under slagordet «indre beredskap».

Her som så ofte gjelder det imidlertid at også en alvorlig villfarelse kan rumme en viktig sannhet som ikke må oversees.

Det er sant at humanisme og idealisme kan bli en hindring for personlig og samfundsdyktig kristendom. Det skjer hvis den optar kristentroens og kristenkjærlighetens plass i sjelen som den dog ikke er istand til å utfylle; eller hvis den innkapsler sig i en åndsaristokratisk individualisme som ender med selvkretsning og selvdyrkelse. Det skjer også hvis den ebber ut i en matt relativisme som lammer selve evnen til ubetinget hengivelse til det ubetingede.

Likeså er det sant at vekselvirkningen mellem humanisme og kristendom - historisk nødvendig og saklig berettiget som den er - kan føre til humanisering av det kristelige, hvor det i virkeligheten gjaldt å kristne det humane. Det skjer hvis en human optimisme forrykker det kristne syn for det ondes makt i menneskelivet og for bruddets, sinnsforandringens nødvendige plass i det kristne liv; eller hvis en human overvurdering av det rasjonelt gjennemsiktige fører til avsvekkelse av det mysteriøse og paradoksale i kristendommens innhold.

Det skjer også hvis den kristne moral løsnes fra det religiøse grunnlag som den hviler på, eller dagens og tidens interesser og opgaver fortrenger kristendommens evighetsalvor og evighetshåp.

Disse muligheter og farer, og de utglidninger som de har ført til, er det vel også som dypest ligger til grunn for den negative innstilling til det humane som fra tid til annen gjør sig gjeldende på kristelig hold; og for de ofte uforholdsmessige og ilde anbragte reaksjoner overfor en kulturåpen kristendom og en fri teologisk forskning.

En slik innstilling og slike reaksjoner bringer imidlertid ingen positiv løsning av de opgaver som humanismen stiller kristendommen overfor. De kan holde motsetningen levende og utdype kløften, men ikke slå bro over den.

Den positive løsning må ligge i en kristen humanisme som anerkjenner den humane idealismes rett og verd, men samtidig har øie for dens begrensning, fordi den selv har sitt livs og tankegrunnlag i det kristne budskap om Gud som verdens grunn og historiens herre og om Kristus som menneskelivets lys.

For dette budskaps sannhet kan der ikke føres noe tvingende tankemessig bevis. Det er et evangelium som ikke stiller oss under tankens tvang, men gir oss den moralske og religiøse avgjørelses frihet. Men det har selv åndens og sannhetens makt til å skape troens liv og livsforståelse hos dem som åpner sig for det i personlig søken og hengivelse.

Den kristne forkynnelse og tenkning anbefaler det trøstig til alle menneskers samvittighet og eftertanke, ved og utenfor Universitetet - i overbevisning om at den kristne gudstro er den eneste åndsmakt som kan omspenne virkeligheten i hele dens omfang, og i trygg tillit til at Kristi lys vil vedbli å lyse, selv om lysene ellers slukkes over Europa.

*

Vi feirer idag minnedagen om vårt universitets stiftelse. Og vi har iår grunn til å gjøre det med dobbelt ærbødighet og takknemlighet for det klarsyn og den offervilje som i en tid av nasjonal uselvstendighet og efter en nettop gjennemlevet økonomisk nødstid reiste Universitetet. Hurtigere og i høiere grad enn noen kunne ane, fikk dette krafttak betydning for reisningen av det frie

Norge. Den kristne tro ser også i Universitetet en Guds gave til vårt folk.

La oss særlig også minnes de to menn hvis byster med rette står i fonden av denne sal: presten Nicolai Wergeland, som skrev prisskriftet Mnemosyne, og grev Herman Wedel Jarlsberg som under sitt ophold i Kjøbenhavn førte universitetssaken til seier. De kan gjøre det nærværende for oss at vårt universitet er reist gjennem samvirke mellem kirkens og den humane kulturs menn.

Men enda mere kaller dagen oss til å se fremad og tenke på de opgaver som ligger foran oss - og ikke bare tenke på dem, men besluttsomt og trofast ta dem op.

Disse opgavene gjelder ikke først og fremst det ytre gjenreisningsarbeide som er blitt nødvendig efter krigens ødeleggelser - skjønt Universitetet sikkert, både gjennem sine lærere og sine studenter, har et viktig bidrag å gi også til det.

Det gjelder fremfor alt vår egen og vår ungdoms og vårt folks indre styrkelse og fornyelse - i troskap mot de menneskelige og kristelige grunntanker og idealer som vår historie har gitt oss i arv, og som vi ikke kan svikte uten å ta skade på vår sjel; og i troens og kjærlighetens vågemot overfor de nye krav som en ny tids- og verdenssituasjon stiller.

I et av våre tidsskrifter skrev nylig en av våre kvinnelige diktere, fru Nini Roll Anker: «Ett vet vi: ingen og intet kan ta fra et menneske den indre frihet.» Det er sant - med et vesentlig forbehold som for øvrig også fru Anker antydet: Vi kan ved slapphet og halvhet berøve oss den selv.

La oss, eldre og yngre, være samstemt om at det ikke må skje. Ikke ved Universitetet, ikke i kirken, ikke i vårt folk. Indre frihet - under ansvar og i fellesskap, i tenkning og i tro - det være vårt løsen.

Og når vi med fedrelandssangens tone i vårt sinn tenker på det flagg som vi bærer i vårt hjerte, også når det ikke vajer fra stangen, så la oss ikke glemme det kors som både med en mørk og en lys stripe er tegnet i det, og med vekslende farver er tegnet også i alle våre nordiske frendefolks flagg. Dette kors peker ikke bare tilbake, men viser også frem. Og det forkynner at stor er sannheten, og den vil seire - om også gjennem nederlag.

Kilde
Kirke og kultur, bd. 47 (1940), s. 385-398.

Emneoversigt
Akademia, Andre verdenskrig, Jubileumstale, Kristendom, Utdanning

URI
https://www.virksommeord.no/tale/universitetet-som-arbeids-og-livsfellesskap